

REFERAT PRI PREDMETU GEOGRAFIJA

NASELJA NA LJUBLJANSKEM BARJU

Ljubljansko barje je največje barje v Sloveniji, ki obsega dobrih 150 km². Izraz barje (pisan z mano začetnico) ponavadi označuje močvirnato pokrajino, ki ima zanj značilno floro in favno. Če pa besedo Barje pišemo z veliko začetnico, se v Sloveniji to navezuje na Ljubljansko barje, ki se nahaja med Ljubljano, Vrhniko, Krimom ter Škofljico. Ime Ljubljansko barje se je uveljavilo šele v koncu 19. Stoletja, ko ga je uvedel pisatelj Fran Levstik.

O naseljih na ljubljanskem barju pa gotovo ne bi mogla pisati, če ne bi vsaj malo povedala o njem nasplošno. Ljubljansko barje je južni del Ljubljanske kotline. Znano je predvsem po svoji izjemno bogati zgodovini. Na tem delu so namreč že v prazgodovini zavzeli svoje ozemlje mostiščarji. Mostiščarska naselja spadajo v pionirsko obdobje evropske arhitekture, saj pomenijo zgornje poskuse stavbarskega oziroma prostorskega oblikovanja. Tudi hipotetična rekonstrukcija mostiščarskega naselja na Ljubljanskem barju potrjuje domnevo, da gre za eno prvih zavestno oblikovanih arhitektur na Slovenskem.

Ljubljansko barje pa je znano tudi po svoji neverjetni zbirki flore in favne. Ljubljansko barje je danes namreč neskončen mozaik travnikov, steljnikov, njiv, jarkov in mejic, preplet vseh teh različnih življenjskih okolij pa zagotavlja bivališče mnogim rastlinam in živalim, ki jih drugod po Sloveniji in Evropi le še redko srečamo. Zbirka obsega 89 vrst metuljev ter več sto vrst ptic ter dvoživk.

Zdaj, ko je ideja Ljubljanskega barja predstavljena, pa se lahko posvetimo njegovim prebivalcem, ter posledično naseljem v katerih živijo. Na Ljubljanskem barju živi približno 50 000 prebivalcev, ki se delijo na sedem občin.

Prva občina, ki jo bom opisala¹, je Borovnica. Od Ljubljane je oddaljena približno dvajset minut, nahaja pa se na severni strani Ljubljanskega barja. Občina je bila ustanovljena približno leta 1260, nastanek pa naj bi bil povezan z ustanovitvijo kartuzijanskega samostana v Bistri. Poleg koliščarjev, skrivnostnega močvirja in bistriškega samostana sta Borovnico močno zaznamovala predvsem veličasten viadukt in železniška proga Dunaj-Trst. Omogočila sta ji razvoj in povezavo s svetom, obenem pa ji med drugo svetovno vojno zadala globoke rane. Ena izmed njih je ustrelitev šestnajstih nedolžnih fantov in mož 10. marca 1942 v Gramozni jami. V spomin na ta dan obeležujemo občinski praznik. Od zanimive verige petih železniških premostitvenih objektov so v občini ohranjeni štiri, vidni pa so tudi ostanki stare proge. Še danes je prevozen Jelenov oz. Dolinski most, na najmogočnejšega pa nas spominja le steber, proglašen za tehniški spomenik. Danes je prepoznavna po največjih nasadih ameriških borovnic v Sloveniji, pa čeprav borovnice niso povezane z njenim imenom. Vsako leto v občini Borovnica organizirajo tudi 'dan borovnic', ki ga

¹ Občine bom opisovala po abecednem vrstnem redu.

prebivalci organizirajo v drugi polovici julija. Prebivalcev je okoli 4000, obsega pa 43 km². Borovnica je pomembna tudi turistično, saj se tam nahaja kar nekaj pomembnih pohodniških mest, npr. Rakitna ter planotna Menišija nad sotesko Pekel. V občini je že več desetletij prisotna lesna industrija, o bogati tovrstni zgodovini pa pričajo ostanki in opisi mlinov ter žag, ki so se nekoč oglašali ob številnih potokih. Domačini so našli zaposlitev tudi v kemični tovarni Fenolit na Bregu, večina pa se jih vozi na delo v druge kraje, predvsem v Ljubljano in na Vrhniko.

Druga občina je Brezovica. Je osrednja občina Ljubljanskega barja. Na vzhodu meji z mestno občino Ljubljana ter občinama Ig in Velike Lašče. Na jugu leži občina Cerknica, na zahodu pa občini Borovnica in Vrhnika. Na severu sta občini Dobrova - Polhov Gradec in Log - Dragomer. občina obsega 30 km² barja z občasnimi osamelci, Lubljanico, Jezerom terrakiško planoto, ki slovi po svoji zdravilni klimi ter jezeru. 60 km² občine pokrivajo gozdovi, posledično pa je gozdarstvo v Brezovici močno razvita obrt, ugodno pa je vplivala tudi na kmetijstvo ter podjetništva. Mnoge stare obrti, na primer žganje apna, obdelava kamna in lesa, pletarstvo, so se ohranile do današnjih dni. Tudi turizem v Brezovici igra pomembno vlogo. Znana je namreč po svojem kmečkem turizmu. Kot pri vseh ostalih občinah Barja so tudi tu vidni ostanki mostiščarjev iz keltskih in rimskih časov. Občina Brezovica pa si prizadeva tudi za ustanovitev krajinskega parka Ljubljansko barje, ki bo prijazen za ljudi ter okolje.

Tretja občina je Ig. Nahaja se 10 km od Ljubljane, na robu Ljubljanskega barja. Šteje več kot 6000 prebivalcev v skupaj 25 vaseh. Vas se je do konca prve svetovne vojne imenovala Studenec – po slavnem izviru Ižice sredi vasi. Prva omemba imena Ig je zapisana v daljne leto 1249. Ig je najbolj znan po najstarejši kulturi – kulturi mostiščarjev. Pred najmanj 7000 leti je bila prva večja poselitev barjanske kotline, najstarejše znano ižansko kolišče pa leži ob novi strugi potoka Resnik. Srednji vek je na tem območju tudi pustil močno sled; na hribu Pungart je stal prvotni ižanski grad t.i. Ižanski turn, prvič omenjen že leta 1261. Zdajšnji grad Sonnegg pa se prvič v zapisih pojavi leta 1436. Grad je bil v rokah različnih lastnikov, do revolucionarnega leta 1848, ko je grad v uporih napadlo približno 300 ižanskih kmetov, ki so ga razdejali in razbili dragocenosti ter sežgali gruntne knjige. S tem dogodkom je povezan tudi občinski praznik, 21. marec. Danes je v gradu Zavod za prestajanje kazni zato je gibanje okrog njega omejeno. Ig ima tudi zelo pomembno sakralno dediščino (cerkve sv. Martina, sv. Mihaela, sv. Marjete...), naravno dediščino (ribniki v dolini Dragi..) ter še mnoge druge turistične privlačnosti, kot je slikovita soteska Iški Vintgar, po kateri teče reka Iška.

Naslednja občina je Ljubljana, politično, znanstveno in kulturno središče slovenskega naroda ter z nekaj več kot 276.000 prebivalci hkrati največje mesto v Sloveniji in njen najpomembnejši gospodarski center. Barje obsega le manjši del Ljubljane, ta pa je bila in še vedno je močno povezana z razmerami na Ljubljanskem barju. Takrat pa je bil zaradi povečanega barja tudi npr. Vič popolnoma ločen od Ljubljane. Ljubljano naj bi, kot govori legenda, ustanovil mitološki grški junak Jazon, ki je kralju Aitesu ukradel zlato runo, nato pa s tovariši Argonavti na ladji Argo pobegnil prek Črnega morja v reki Donavo in Savo vse do Ljubljanice. Tam so Argonavti razstavili ladjo, jo prenesli do Jadranskega morja, kjer so jo spet sestavili in se vrnili v Grčijo. Na poti k morju, ob izviro reke Ljubljanice, so se ustavili ob velikem

jezeru in barju, kjer je živel pošast. Jazon se je spoprijel s pošastjo, jo premagal in ubil. Ta pošast naj bi bila Ljubljanski zmaj, ki danes domuje vrh grajskega stolpa v ljubljanskem mestnem grbu. Ljubljani pa se je posrečilo ohraniti sledove vseh obdobj bogate zgodovine; zapuščino mostiščarjev Ljubljanskega barja, rimske Emone, nekdanje mestno jedro z renesančnimi, baročnimi in secesijskimi pročelji, okrašenimi portali, romantičnimi mostovi, ki krasijo reko Ljubljanico in s parkom, ki sega globoko v naročje mesta. Sodobni Ljubljani pa je v prvi polovici 20. stoletja vtisnil močan osebni arhitektonski pečat Ljubljančan, veliki evropski arhitekt, Jože Plečnik. Mestno podobo so dopolnili njegovi, tudi na modernejši tokove prisegajoči učenci, obenem pa tudi stvaritve 'novega vala' priznanih mladih arhitektov. Ljubljana je v pravem pomenu besede 'središče' Slovenije.

Naslednja občina je Log - Dragomer. Nastala je leta 2006 z izločitvijo iz občine Vrhnika. Oktobra 2006 je bil za prvega župana izvoljen Mladen Sumina. Občina na severu meji na občino Dobrova - Polhov Gradec, na jugu na Občini Vrhnika in Brezovica, na zahodu na občini Vrhnika in Horjul, na vzhodu pa na občino Brezovica. Občina Log - Dragomer je obstajala že pred drugo svetovno vojno. Nekaj časa je zaradi kvote prebivalstva vanjo spadalo tudi Brezje pri Dobrovi, do koder je z Loga skozi Rosovše in Tičnico vodila utrjena cesta, ki je v dobrovško dolino prišla pri Korunu v Brezju. Območje občine, ki zajema naselja Dragomer, Log in Lukovico, leži ob stari magistralni cesti Ljubljana-Koper jugozahodno od Ljubljane. Od Ljubljane je oddaljeno 10 km, prav toliko od Vrhnik. Na severni strani so poddolomitski hribi, proti jugu pa se odpira široka močvirna ravnina ljubljanskega Barja, ki se zaključi ob reki Ljubljanici. Območje današnje občine Log - Dragomer je bilo pred drugo svetovno vojno že samostojna občina Log, ki je bila ustanovljena leta 1907. V to občino so spadala naselja Log, Dragomer in Lukovica, ki še danes skupaj spadajo v katastrsko območje k.o. Log z 1.339 ha površine. Ko so se občine širile, so k občini Log leta 1934 priključili tudi vas Brezje. Po letu 1945 se je občina Log, tako kot vse občine, preimenovala v KLO (Krajevni ljudski odbor) Log, leta 1952 pa je bila priključena Občini Brezovica. Na referendumu, ki je bil razpisan leta 1955, so se krajanje Dragomerja, Lukovice in Loga odločili, da se namesto Občini Ljubljana - Vič priključijo Občini Vrhnika.

Šesta občina je občina Škofljica. Zajema skrajni jugovzhodni rob Ljubljanskega barja, Želimeljsko dolino in del gričevnatega sveta, ki se že od Orel in Molnika dviguje proti Vrhu nad Želimljami. Središče občine je Škofljica, ki predstavlja vozlišče primarnih in sekundarnih prometnih tokov. Tu se križajo avtomobilski, tovorni in železniški promet ter koncentrirajo storitvene in druge dejavnosti. Geografsko se Občina Škofljica deli na ravninski del, ki ga v večji meri pokriva barje, in rahlo valovito ter hribovito zaledje. Večina občanov je zaposlenih v Ljubljani ali bližnji okolici. Z odprtjem poslovno obrtne cone Škofljica se vse bolj krepi malo gospodarstvo, pričakuje se zaposlovanje v domačem kraju. Na Bregu pri Škofljici se nahaja najdišče iz srednje in mlajše kamene dobe (8.000 - 4.500 pr.n.š.). Najdišče je pomembno, ker v Sloveniji predstavlja eno redkih raziskanih točk in sicer slabo poznano srednjo kameno dobo. Ima pa tudi mnogo turističnih atrakcij, kot npr. Grad lisičje, Cerkev sv. Simona in Jude, Svarunova pot...

Še zadnja občina Ljubljanskega barja je Vrhnika. Leži na zahodnem robu Ljubljanskega barja ter obronkih Pokojiške planote, s središčem cca. 20 km jugozahodno od Ljubljane. Površina občine se razteza na 115 km². Občina ima približno 16 000 prebivalcev, ki so porazdeljeni po približno 30 naseljih. Nastanek in razvoj Vrhnike je tesno povezan z reko Ljubljanico, ki izvira iz enajstih kraških izvirov in je predstavljala plovno pot že Grkom, Keltom in Rimljanom. Mimo Vrhnike vodi prehod iz Ljubljanske kotline preko notranjskih in kraških planot proti morju. Najdbe arheologov pričajo, da je bilo ozemlje današnje Vrhnike naseljeno že pred prihodom Rimljanov. Področje Vrhnike je bilo pomembna postaja med vzhodom in zahodom, o čemer priča tudi starogrška pripovedka o Jazonu in argonavtih. Legenda pravi, da so Vrhniko ustanovili argonavtski mornarji, ki so pod Jazonovim vodstvom odpluli z ladjo Argo v Malo Azijo po zlato runo. V vrhniškem kotu se stikajo trije različni reliefni elementi, ki pomembno prispevajo tudi k naravni in kulturni razgibanosti. To so dinarsko – kraški predel, predalpsko gorstvo v zaplaninsko-rovtarskem predelu ter Ljubljansko barje, ki ga domačini imenujejo mah ali marost.

Naselja na Ljubljanskem barju so si v mnogih značilnostih podobna, njihova pripadnost Barju pa je razpoznavna tako po njihovi kulturni, kot naravni dediščini.

VIRI

Internetni viri

- <http://www2.arnes.si/~osceifb1s/barje2.htm>
- <http://www.ljubljanskobarje.si/ljubljansko-barje/o-ljubljanskem-barju>
- http://www.zrc-sazu.si/moa/Data/lj_barje.pdf
- <http://www.zvkds.si/media/pages/documents/barjeDM.pdf>
- <http://www.barje.net/arhiv.php?id=5628>

Knjižni viri

- Culiberg, M. 1992: Ljubljansko barje, Vegetacija. Enciklopedija Slovenije, 6. zvezek. Ljubljana.
- Gams, I., Kladnik, D., Orožen Adamič, M. 1995: Naravnogeografske regije Slovenije. Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana.
- Martinčič, A. 1992: Ljubljansko barje, Vegetacija. Enciklopedija Slovenije, 6. Zvezek. Ljubljana.
- Perko, Drago, 1998: Slovenija. Pokrajine in ljudje, Mladinska knjiga: Ljubljana.

